

Jak napsat dobrý esej

Jakub Szántó

Už samotný název literární formy napovídá, v čem se skrývá její kouzlo i úskalí. Esej od francouzského *essai*, tedy pokus či zkouška, je útvar proslavený v období pozdní renesance a pozdějšího osvícenství. Výjimeční filosofové a vědci tvořili eseje jako nejvyšší formu intelektuálních cvičení. V době, kdy se šířila myšlenka individuálního ducha a rozumu nezávisle zkoumajícího svět kolem, se lidé jako francouzský politik a literát Michel de Montaigne (1533 - 1592), anglický filosof a státník Francis Bacon (1561 – 1626) či španělský jezuita Baltasar Gracián (1601 – 1658) uchylovali k eseji, aby vyjádřili své myšlenky, aby je podrobili kritickému testu protichůdných názorů.

To je největší síla eseje – **vyjádření vlastního názoru a jeho upřímné otestování v konkurenci názorů odlišných či protichůdných**. A to je do určité míry taky jedna z mála základních věcí, jež spojují různé formy esejů, které se za posledních pět století vyvinuly v různých zemích a institucích. Anglický esej, francouzský esej, japonský *zuihitsu*, americký esej, esej odborný... Pro účely soutěže CEMACH však budete tvořit **esej klasický**.

Struktura

Základní struktura eseje se skládá ze tří částí – **úvodu, hlavní části a závěru**. Zjednodušeně je možné si strukturu představit jako dva trychtýře propojené v užší části trubičkou. **V úvodu se vysvětluje téma díla, tedy z obecné roviny se přechází do užší konkrétní, která je dále rozvíjena hlavní částí. A ta nakonec vyústí do závěru, jenž práci shrne a převede opět do obecné roviny**. Příkladem budiž třeba esej argumentující, že původní trilogie *Star Wars* měla zásadní vliv na rozvoj filmové tvorby. Autor v úvodu vysvětlí, proč ho v rámci kinematografie 70. a 80.let zaujaly právě Hvězdné války a v čem konkrétně ovlivnily pozdější tvorbu, v hlavní části práce předkládá argumenty pro své tvrzení a polemizuje s kritickými názory a na závěr vše shrne s důrazem na obecné dopady *Star Wars* na soudobou filmovou tvorbu

Název a úvod mají tři hlavní funkce: **vysvětlit výběr tématu, předložit základní argument eseje a zaujmout**. Je třeba nejen vybrat atraktivní téma, ale také čtenáře zaujmout stylem i obsahem, aby měl důvod trávit četbou předloženého eseje následující chvíle. Od obecného ke konkrétnímu – proč jsem si téma vybral, čím se budu dál zabírat, co je můj hlavní argument. **Teze, neboli hlavní myšlenka díla, je nezřídkakdy poslední větou úvodu**.

Hlavní část je vlastním tělem eseje. **Zde autor klade jednotlivé argumenty a důkazy pro své tvrzení definované v úvodní tezi. Patří sem příklady, srovnání i metafory**. Zároveň

se zde polemizuje s názory protichůdnými a dokazuje – je-li třeba – jejich chybnost. Logicky je tato část nejobsažnější.

Závěr, v našem případě pravděpodobně jeden či dva odstavce, je poslední a tedy klíčovou částí eseje. **Tady se shrnuje úvodní teze jako správná a často se její platnost zobecňuje. Je možné nabídnout radu či pravděpodobný výhled do budoucna** („Domnívám se tedy, že elektrárny využívající mořské proudění jsou efektivní nejen pro oblast Benátska ale i další přímořské oblasti s podobnými podmínkami. Nejbližší desetiletí bude pravděpodobně svědkem jejich rozšíření po celém světě.“)

A ještě jedna poznámka. **Vřele doporučuji vymyslet pro tyto tři části eseje jiný název než úvod, hlavní část a závěr.** Název, pochopitelně, musí naznačovat, která část je která, ale originální tzv. mezititulek udělá čtenáři rozhodně větší radost.

Než začnete psát

Nebojte se eseje. Nenechte se odradit slavnými jmény, která se s jeho pomocí snažila dobrat podstaty věcí, ani jejich oblibou v akademických či literárních kruzích. Esej sice má svá daná pravidla, ale je velmi liberální co do stylů, argumentů a literárních prostředků.

Než usednete ke stolu či počítači, sáhněte pro klasických pomůckách v podobě pera, propisky či tužky a listu papíru. **Napište si, jaká vás napadají témata. Udělejte si malý brainstorming, pište, cokoliv, co vás napadne.** Volba správného tématu, které zaujme vás a má šanci zaujmout i čtenáře (není nic snazšího než atraktivitu tématu otestovat na rodičích a kamarádech), je klíčem k úspěchu. Proč psát o závodních autech, když mě zajímá příroda? Magie zaníceného (a poučeného) psaní dobře funguje i na čtenáře.

Teď je **čas na knihovnu, rešerši na internetu.** Snad ke každému tématu najdete desítky, k mnohým i tisíce stránek textu. **Na internetu ale pozor na zdroje,** zveřejnit svůj text může kdokoliv, s důvěryhodností ale může být na štíru. Knihy, případně kvalitní časopisy (pro účely našeho tématu třeba *National Geographic*) jsou v tomto ohledu spolehlivější.

Přemýšlejte, co vás o zvoleném tématu napadne. **Účelem je téma co nejvíce zúžit.** Je čas na další *brainstorming*. Tvrdit, že květiny jsou krásné, není téma na esej. Tvrdit, že orchideje se svými čarokrásnými tvary květů a rozličnými omamnými vůněmi jsou nejkrásnější, už být může. Až téma vyberete a formulujete si tezi, vyzkoušejte ji na někom. Zaujal ho argument, přijde mu kontroverzní, chce vědět víc? Pak máte správnou tezi!

Vlastní tvorba – jde se na to!

Každý má jiný způsob psaní. Někdo si sedne ke psaní a najednou napíše celý text, ke kterému se později vrací a „otesává“ ho do konečně dokonalé podoby. Jiný píše na etapy,

protože se nad každým argumentem potřebuje dobře zamyslet, případně si dohledat doplňující informace. Za léta novinářské praxe a napsání stovek rozsáhlých textů **vřele doporučuji nejdřív načíst dostatek informačních zdrojů, případně si je vytisknout a opoznámkovat během četby, teprve pak se vrhnout na psaní.** Samozřejmě, s možností kdykoliv se vrátit ke zdrojům pro další informace.

Na esej máte 2500 až 5000 znaků, tedy při normostraně 1800 znaků (včetně mezer) jedna a půl až necelé tři strany textu. To pro argumenty nabitý poutavě napsaný text není moc. **Dobře si proto při psaní rozvrhněte,** které části dáte kolik prostoru. Obecně platí, že při takovémto rozsahu by úvod a závěr neměly být delší než dva, nejvýš tři, odstavce. Zbytek spolehlivě spotřebuje hlavní část.

Jakmile dosáhnete poloviny, tedy zhruba jedné a jedné a půl stránky, začněte myslet na směřování k závěru. Věřte, že zkracování dobře napsaného vlastního textu, který se však nevešel do daného rozsahu, bolí jako utínání vlastních končetin. Vyhnete se tomu pečlivým sledováním délky textu. Zkrátka, jakmile jste v půlce, je čas myslet na konec.

Styly aneb jak to napsat?

Neexistuje jeden správný způsob, jak esej napsat. Styl může být seriózně-akademický, hravě literární, zcela experimentální. Je to na vás. **Snažte se psát poutavě, chytře, procítěně. Když se vám to povede, získáte si čtenáře (a porotu) na svou stranu.** Platí, pochopitelně, že styl samotný, byť třeba dokonalý, nezachrání text bez dobrého obsahu. Ani, že skvěle zvolené téma napsané odbytým nebo nudným stylem, bude mít úspěch.

Pišťe v 1.osobě **Ich-formou, protože esej je velmi osobní** („K oblasti kresleného filmu mám silný vztah, protože...“). Umožní vám intimnější, upřímnější výpověď. Pišťe ve 3.osobě **Er-formou, protože je důvěryhodnější, akademičtější.** („Jak známo, milovníci psů mají tendenci...“). Umožní vám serióznější předkládání argumentů. Obojí je správné, obojí má své výhody.

Klíčový je tok textu. **Dobře propojujte jednotlivé odstavce.** Čeština nám poskytuje bohatou nabídku nástrojů k tvorbě plynulého textu. **Dělte esej do jednotlivých odstavců** – jednoduše text na celou stránku čtenáře unaví – ale navazujte vždy na ten předchozí. Esaj je jako náhrdelník složený z velkých korálek jednotlivých odstavců navlečených na jednoduše niti autora vyprávění.

Nebojte se experimentovat, může se stát, že nakonec dospějete k jinému závěru, než jste čekali. To ale jen dokazuje, že jste při polemice argumentů postupovali upřímně. Není nic jednoduššího než upravit základní tezi v úvodu.

Ostatně, úvod se sice většinou píše jako první (i když ani to není závazné pravidlo – řada autorů si sice na začátku stanoví tezi, úvod ale píše až jako poslední), zpravidla se ale jako úplně poslední upravuje.

Až dopíšete (poprvé)

Klíčem je odstranění gramatických a interpunkčních chyb, překlepů a dalších nedostatků, které budou čtenáře obtěžovat a odvádět od tématu (a v téhle soutěži vás bud stát cenné body). Svůj první „hrubý“ text si přečtěte v pohodlí křesla či gauče s červenou propiskou v ruce. Zatrhněte si (pokud možno úplně všechny) chyby, označte chybné pasáže, podtrhněte nepřesvědčivé argumenty, zkontrolujte návaznost a dobrý tok textu.

Sedněte ke stolu a napravte nedostatky. **Ted' je dle klasické anglické univerzitní tradice čas pro druhé oči.** Nevzdávejte se této možnosti, do soutěže jste se přihlásily s cílem vyhrát. A druhé oči pokusného čtenáře vám pomohou odhalit chyby, kterých jste si mohli ne všimnout (Proč tady tvrdíš tohle? Tady máš překlep! Pozor, ještě tady je chybička. Tohle myslíš vážně?!).

Vraťte se ke stolu a opravte text znovu. Ted' by to mělo být v pořádku. Přesto, přečtěte si ho ještě jednou. Bez chyb? Pak je to dokonalé!

Přísná pravidla

Se zvyšujícími se nároky na kvalitní studentskou práci i na ochranu duševního vlastnictví přišla i do Střední Evropy **nulová tolerance k plagiátorství. Je zcela nepřipustné kopírovat** (tedy ukrást sebemenší část cizí práce)! Je to nejen proti pravidlům této soutěže ale i proti všem pravidlům akademické (i lidské) slušnosti. Obzvláště v eseji, který má ukázat vaši schopnost samostatného a osobitého úsudku.

Součástí hodnocení je i **správná práce se zdroji.** Tedy, pokud použijete například nějaký fakt či soubor faktů (typu počet obyvatelstva, údaje o hospodářské výrobě apod.), je třeba, abyste ho uměli správně ocitovat. Pro tyto účely existuje přesně definovaná státní norma. Doporučuji nepoužívat poznámky či odkazy pod čarou (u takto krátkého textu budou zbytečně narušovat tok hlavního textu) a umístit je na samostatný list přidaný k eseji, který se nezapočítá do celkové délky textu (a tedy vás neobere o omezený prostor).

Psaní je zábava

A to je vlastně všechno. Tedy skoro. Už jen dvě rady závěrem.

Ta první: **v téhle soutěži jste sami za sebe**. Vyhrát může v každé kategorii jen pět lidí. Se svými kamarády o svém eseji, pochopitelně, mluvte, ale nezapomeňte, že v závěrečném hodnocení se budou probírat jedna práce po druhé a jedním z klíčových kritérií je originalita.

A ta druhá: přestože máte hodně učení ve škole, hodně přátel, sportu i jiných zájmů, rozhodli jste se zúčastnit téhle soutěže. Myslete na to, až budete mít chuť odložit psaní na jindy. Dobrý esej si vyžaduje čas, soustředění a klid. **Nezahodte šanci vyhrát jen kvůli kinu, televizi nebo internetu a odkládání tvorby na poslední chvíli.**

HODNĚ ŠTĚSTÍ!

Dostupné na <http://www.cemach.cz/jak-napsat-dobry-esej>